

W's

P A L L E N I E L S E N

SORT LYS

OG

HVIDT MØRKE

K U N S T F O R E N I N G E N

P A L L E N I E L S E N

SORT LYS
OG
HVIDT MØRKE

R E T R O S P E K T I V U D S T I L L I N G

24. MARTS - 22. APRIL 1990

K U N S T F O R E N I N G E N

[51] Egon Schiele

PN/49

Fra „Passion”, (Indtog i byen), 1949, xylografi. Hel størrelse.

[52] Egon Schiele

PN/49

Fra „Passion”, (En anden magt), 1949, xylografi. Hel størrelse.

BILLEDKUNST, HVORFOR?

Et billede består først og fremmest af flade geometriske figurer, men intet billede er kun et mønster. Det fortællendes muligheder indeholdes i billedelementerne: rytme, størrelse, form, farve, osv. Kandinsky taler med rette, om en trekants duft. Hos Klee slår billedelementerne over i genstande, mens billedelementerne hos f.eks. Holbein tjener, opbygger og bliver ét med en skildring, en forestilling.

Holbeins billeder forestiller noget, menne-

ske, hus, træ, landskab, drama. Det er billedkunst, der er alment aflæseligt ud fra det genkendelige, det litterært episke. Det den forestiller, f.eks. plastiske fysiognomier i et rum, er bundet til og lever ved den spænding, der opstår ved accepten af, at disse plastiske fysiognomier *konkret* er flade geometriske figurer, som står i forhold til den begrænsede billedflade.

Der er mange tegnede og malede billeder, der er alment aflæselige ud fra det genkendeli-

ge, det litterært episke, men som har ringe betydning og åndelig gennemslagskraft. Disse billeder har kun tilsyneladende lighed med billedkunst. På samme måde som imitation, i modsætning til skuespilkunst, kun efterlader en pirring – genkendelsen, som man hurtigt bliver færdig med. Det frapperende, »tænk at det kan lade sig gøre« – dunster hurtigt bort; kun det til abstraktion bearbejdede eller instinktivt transponerende kan blive sindsbevægende.

Om verdens udseende er der ikke så stor uenighed. Tingenes og fænomenernes ydre registreres ret ens fra individ til individ. Der er tale om en enighed som i praksis ikke lader nogen i tvivl om, hvad en trappe indebærer og kan bruges til, og at der er forskel på en bold og et æble. Der er ret enslydende udsagn om tingenes proportioner: høj, lav, bred, smal o.s.v. Ligeledes om tingenes stofflige egenskaber: hård, blød, fast og flydende. Den frugtbare uenighed begynder med tings og begivenheders indvirken på den enkeltes sind. De processer der her sættes igang, den skabende oplevelse af tingenes betydning er afhængig af den enkeltes sindslige og sjælelige konstitution, tilhørsforhold til en bestemt kultur eller et bestemt milieu. Denne variation i oplevelser og opfattelser er knyttet til det enkelte menneskes enestående individualitet; ingen er som nogen anden, skønt alle er variationer over samme tema.

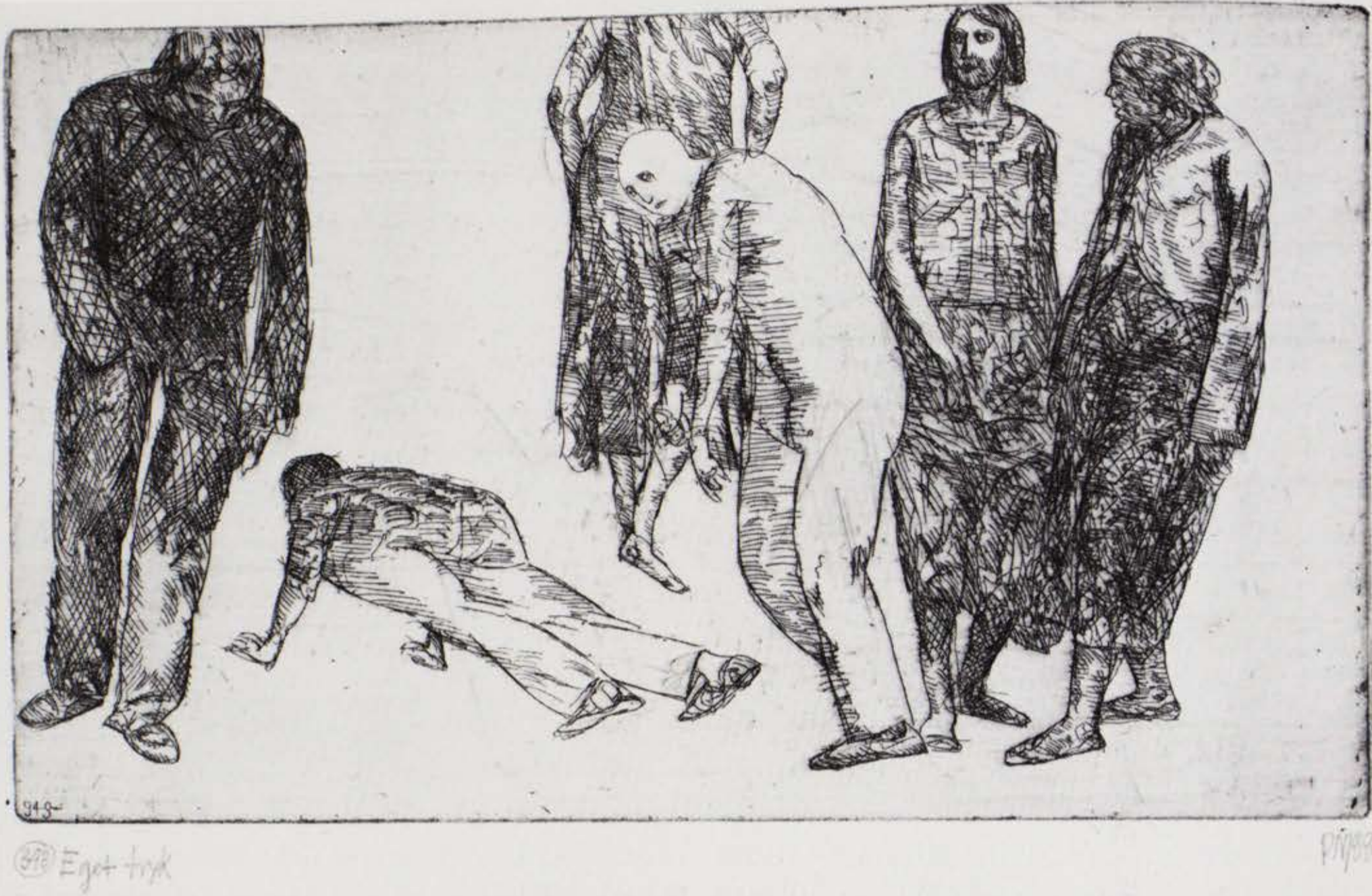
Når selve indgivelsen, trangen, er så stærk, som i visse, sjældne tilfælde, sker der det vidunderlige og opmuntrende, at kategorierne falder bort og den menneskelige meddelelse træder synligt frem. Kunst er ikke mere menneskelig fordi der »er mennesker på« og man kan se, hvad det forestiller. Kunst, der er kunst, er altid menneskelig. Kunst drejer sig bl.a. om en

oplevelses møde med en dyb trang til at forme, åndeliggøre – noget; samt en tilskyndelse til at sætte sig i forbindelse med omverdenen, med andre mennesker og med sig selv. Når *det kunstneriske format* stiger, formindskes vanskelighederne. Vanskelighederne begynder der, hvor man må begynde at lære folk sproget.

Ikke desto mindre mener jeg, det er nødvendigt for et billedmusikalsk menneske at fundere over billedsprogets grundlæggende udtryk: rund, spids, rød, grøn, høj, lav, hel, fliget o.s.v.

I almindelighed er det svært at plædere for æstetiske og sproglige forhold i billedkunst. Billedkunst er et udtryk, der kommer fra og berører dybe, ukendte egne i sindet og er derfor, på en måde, noget vi allesammen kender til. Vi skriver alle, trækker streger og gør tegn. Billedkunstens uafhængighed af al teori og omtanke forsvares tit med så stor heftighed, at der må stikke noget under. »Vores indstilling til kunstbilleder er vores egen og ligeså god som nogets, her kan eksperter ikke trænge ind, her er vi på privat grund ...«. Der er tale om forhold der går dybere end: »om smagen kan der ikke diskuteres«; det har noget at gøre med at forsvare sin ret til at opleve som man gør, at være den man er, eller er blevet gjort til. (Vi er alle, mere eller mindre, gjort til et eller andet, men vi er dog ét eller andet, og må i de fleste tilfælde, affinde os med det. Den, der siger, vi er helt forkerte nu, påhviler det at fortælle os, hvordan vi var rigtige engang og hvordan rigtige i forhold til hvad – og set af hvem).

Enhver tid har sin tone, sin bestemte holdning til liv og idealer – som af kommende tider, for en stor del anses som udslag af vrangforestillinger og fordomme. Vort forhold til kunstbilleder er ikke upåvirket af øjeblikket, dets yndlingsforestillinger om moral, idealer og

Fra „Bevægelse”, (343), 1988, radering. Hel størrelse.

drømme. Tilbage bliver dog noget dybere: en samhørighed med en menneskelig tegndrift – dette *at gøre tegn af* det mangfoldige, menneskeliggøre det uforståelige, uoverskuelige ud over vor forstand; gøre billede af – få indenfor vores verden – forvandle verden til en »figura«, begribelig for sindet.

Det uforståelige, det der falder udenfor det menneskelige; som ikke opfattes af det moralsk-dramatiske, meningsfyldte for sindet – avler rædsel. Det sansede, løsrevet fra det abstrakte, det ordnede tegn, har en tilbøjelighed

til at husere i verden som noget fjendtligt. Dette gælder også mange af tidens billedkunstneriske visioner, der lader hånt om billedets betingelser og derved forfalder til en slags spøgeri, der vender sig mod den, eventuelt, gode hensigt. Hvis ikke det sansede bliver ét med sprogets muligheder kan det ikke fastholdes som tegn, men bliver naturalisme, skygebilleder.

Realiteternes overvældende virkelighed vil selvfølgelig altid overvælde modtageren, men afgørende for viderebringelse i kunstnerisk form er det sted eller punkt, hvor oplevelsen

vipper mellem at blive *erfaring* eller blive til *udtryk*. I det første tilfælde synker oplevelsen indad, bliver til erfaring og udgør basis for fremtidig virksomhed, men den falder indefter; bliver foreløbig hvor den er.

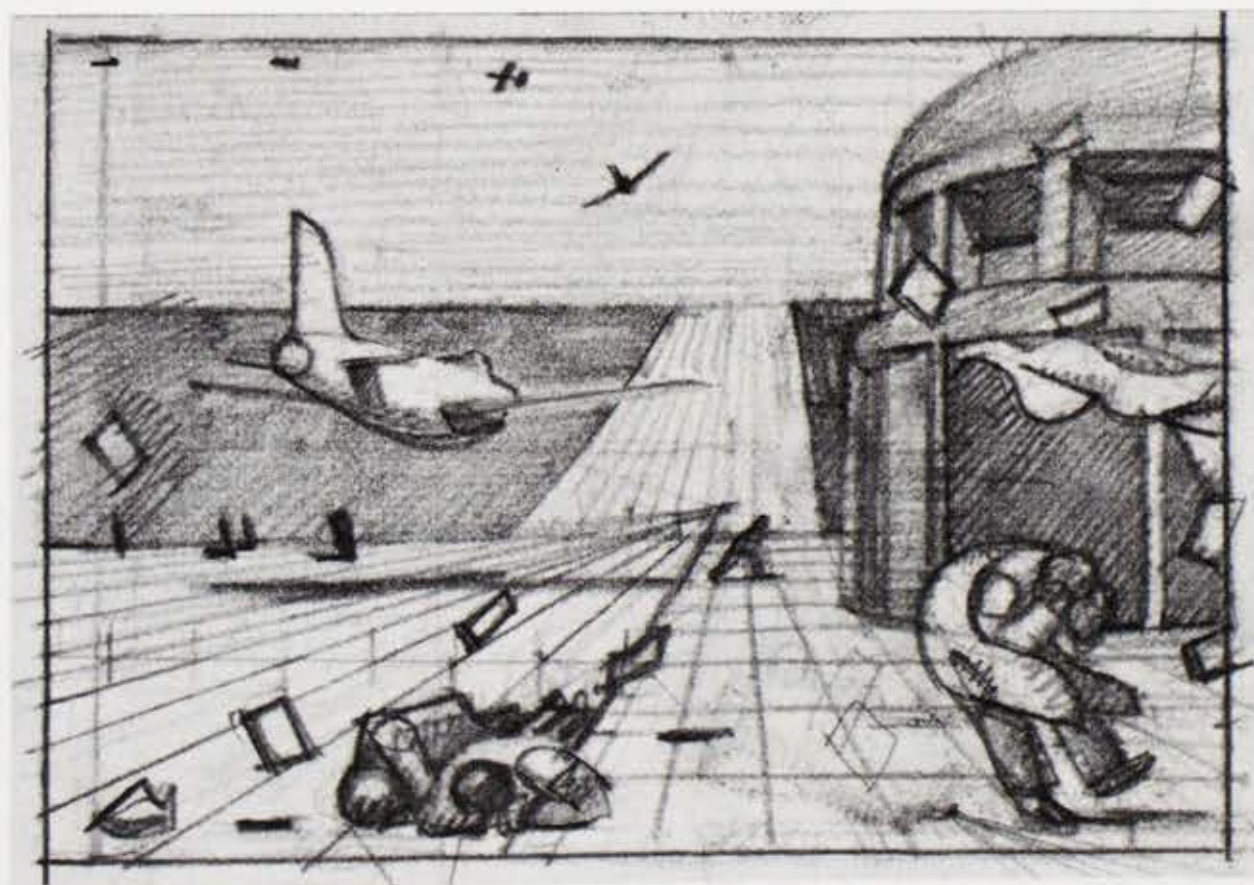
Anderledes hvor oplevelsen mødes med udtrykstrangen, eller den særlige evne for udtryk, *evnen til at jævne vejen fra oplevelsen til sprog*.

Er det den kunstneriske evne? – fra det sansede, det oplevede, til rørelser i sindet, (... som hos nogle udelukkende bliver til erfaring ...), men som hos andre møder et behov for sprogliggørelse, en drift til henvendelse.

Mange store kunstnere har ikke haft større oplevelser end så mange andre, men de har været i stand til bedre at udtrykke, hvad de har

oplevet. Det gør ikke noget at kunstnerne er vidtspændende, kloge og dybtfølede individer, men det er ikke absolut afgørende for deres betydning. Derfor kan alt kunstnerhovmod roligt lægges bort, som led i en almindelig markedsmechanisme og deraf flydende udnyttelse af helt infantile menneskelige holdninger, f.eks. myten om at den store kunstner automatisk også er en, i videste forstand, stor personlighed. Han eller hun er ikke mere eller mindre end andre, men kan selvfølgelig være det, som alle og enhver kan være det. Det synes jeg er en garanti og bekræftelse på fagets alvor og almenmenneskelige mening. Jeg tror, billedkunst er noget vi i langt højere grad end det erkendes, er fælles om.

(1982)

Fra „Vejen til byen“, skitse, 1952, blyant. Ikke realiseret. Hel størrelse.

Op i tryk (et) F173a Arkiv.

F173a

Fra „Ofrene”, (Vietnam), (473a), 1967, træsnit. Hel størrelse.

Det forfærdeligste af spørgsmål: »der falder ikke en spurv til jorden ...«. Er det muligt at håbe og tro med Emerson: – »Tingene synes at stræbe nedad, at retfærdiggøre modløshed, at ophøje skurkene, at styrte de retfærdige, og dog, ved skurkene som ved martyrerne, føres den retfærdige sag fremad. Om end skurkene synes at gå af med sejren i enhver politisk

kamp, omend samfundet synes at gå fra een forbryderbandes hænder over i en andens lige så hurtigt, som der skiftes regering, og om end således selve civilisationens gang synes en række af forbrydelser, så opnås dog universelle øjemed, det gå så til dermed som det vil. Vi ser til tider begivenheder triumfet frem, der synes at forsinke eller tilbagestemme civilisationen for

Fra „Ofrene”, (Vietnam), (477), 1967, træsnit. Hel størrelse.

hele menneskealdre. Men verdensånden er en god svømmer, og storme og bølger kan ikke få bugt med ham.

Lad menneskene blot lære at opsøge det evige i det foranderlige og flydende; lad dem lære at bære tabet af, hvad de er vant til at vise ærefrygt. Uden derfor at miste denne følelse af ærefrygt; lad dem lære, at de er her, ikke for at

virke men for at virkes på, og at, om så end afgrund åbner sig under afgrund og mening fortrænger mening, alle dog tilsidst omfattes af den evige urgrund«.

»Kun til et andet hav mit skib kan synke«.

Ralph Waldo Emerson (1803-1882)
(Fra „Dagbøgerne”)